

NÁZEV ŠKOLY:	Masarykova základní škola a mateřská škola Melč, okres Opava, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.4.00/21.2623
AUTOR:	Mgr. Lucie Čechovičová
NÁZEV:	VY_32_Inovace_Český_jazyk_7
ČÍSLO DUM:	16
TÉMA:	Zvuková a grafická realizace jazykové komunikace
ROČNÍK:	9.
OBDOBÍ REALIZACE:	5/2013

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Anotace

- Prezentace slouží k výkladu a následnému procvičení učiva o zvukové a grafické realizaci jazyka. Především se zabývá jednotlivými zvukovými prostředky s praktickými cvičeními na fonetický přepis.

Zvuková
a grafická
realizace
jazykové
komunikace

Zvuková a grafická realizace jazykové komunikace

Jazyková komunikace se děje prostřednictvím promluv.

Psaná (grafická)

- mladší, motivována snahou zaznamenat mluvené projevy
- větší společenská závažnost
- prostředkem vyjádření je písmo, jehož užití se řídí pravopisem
- interpunkční znaménka
- jednotka – písmeno (grafém)

Mluvená (akustická)

- starší
- prostředníkem a zdrojem mnoha změn
- užívána s převážné většinou sdělování
- využívá speciálních prostředků zvukových a optických
- jednotka – hláska (foném)

Zvukové prostředky

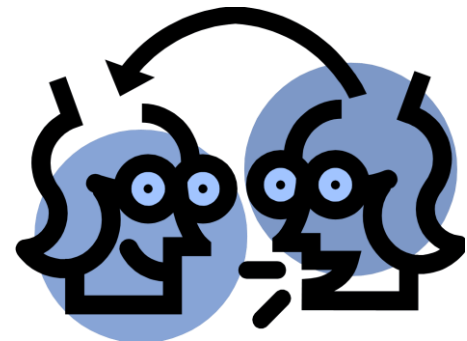
- hláska
- slabika
- mluvní takt
- větný úsek
- přízvuk slovní a větný
- důraz
- zvukové prostředky souvislé řeči:
 - dynamika
 - intonace
 - hlasové zabarvení
 - mluvní tempo
 - členění
 - pauza

Optické prostředky

mimika, gestikulace

Fonetika

- nauka zabývající se zvukovou stránkou jazyka
- zabývá se mluveným komunikačním procesem, jímž se rozumí přenos informace mezi vysílačem (mluvčím) a přijímačem (posluchačem), přičemž kódem je mluvený jazyk

Přepis – převod

- zvukovou stránku jazyka zaznamenáváme pomocí **fonetické transkripce**
 - systém **IPA**
 - přepis umísťujeme do hranatých závorek [...]
 - používáme **běžná malá písmena abecedy**
- přepisem z jedné grafické soustavy do jiné se rozumí **transliterace**, v češtině nejčastěji mezi azbukou a latinkou

Ukázka transkripce

Děti se zítra čestně přiznají, že okno rozbily.

**přepis
IPA:**

[dʲɛtʲɪ sɛ zɪ:tra tʃɛstɲɛ pɹɪznajɪ | ʒɛ ʔokno rozbɪlɪ ||]

**český
přepis:**

[d'et'i se zi:tra čestně pɹɪznajɪ | že ʔokno rozbɪlɪ ||]

Přečti tuto transkripci:

/fonɛtɪtski: pɹɛpɪs tʃɛʃcɪnɪ/

fonetický přepis češtiny

Příklad transliterace z azbuky do latinky

днес се учиме о фонетице
dnes se učíme o fonetice

Латинку од азбуки snadno розезнаме
Latinku od azbuky snadno rozeznáme.

Наше школа се нацхази в Мелчи.
Naše škola se nachází v Melči.

Na co si dát v přepisu zvukové podoby pozor!

- dlouhé samohlásky označujeme čárkou:
léto [léto]
- pro přepis písmen *ú/ů* užíváme znak [ú].
- písmena ***i/y*** vyslovujeme jako jednu hlásku, v přepisu máme znak **[i]**: *zima* [zima], *lyže* [liže]
- pokud se v písmu vyskytne **ě**, zaznamenáváme ho podle výslovnosti:
dělat [d'elat], *běžec* [bježec], *změna* [zmňena]
- souhlásku **ch** přepisujeme podle IPA jako **[x]**, při přepisu českých textů ji lze zapsat také jako [ch]

Speciální značky

- Písmena abecedy však někdy k záznamu zvuku nestačí, a proto je nutno užít **speciálních značek**:
- η zadopatrové n vyskytující se ve skupinách $n + k$, $n + g$: *Hanka* [haŋka], *tango* [taŋgo],
- \mathfrak{z} zněle c , které zní jako [dz]: *lecko* [leʒgdo],
- \mathfrak{z} zněle \check{c} , které zní jako [dž]: *léčba* [leʒba],
- ? ráz, hrtanový zvuk: *Eva* [? eva], *k oknu* [? oknu],
- ' hlavní slovní přízvuk: *lavice* ['lavice], *na stole* ['na stole],
- , a vedlejší slovní přízvuk: *českopolský* [česko,polski]

Slovní přízvuk (akcent)

= zesílení, zvukové zvýraznění

- **Hlavní slovní přízvuk** je na první slabice slova nebo přechází na slabičnou předložku vlastní,
např.: **'lavice** **'na** lavici.
- **Vedlejší slovní přízvuk** mají delší slova na lichých (třetí, páté) nebo na sudých (čtvrté, šesté) slabikách,
např.: **'nej**doko, **'na**lej,ší **'neo**, **'do**la, **'te**lný.

Příklonky, předklonky

○ Příklonky

- nepřízvučná slova (**příklánějí** se ke slovům předcházejícím), např.:
 - krátké tvary zájmen: *mě, tě, se, ho, mi, ti, si, mu*;
 - tvary slovesa *být*: *být, by, bys, bych, jsem, jsi, je*;
 - spojky: *a/však*

○ Předklonky

- nepřízvučná slova (spojují se se slovy následujícími); *a, i, až, že*.

Přepište slova z nahrávky

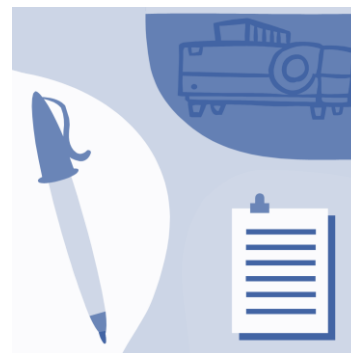

[vodník, loňskí, zamňestnáňí, přišel si domú,
si krásná, vjed'et, vjeci, kvjetřinami, posledňí,
d'ectví, sleskí, tuška, zbjer, dřívák, dřivadelní,
otpoledne, mňekí, pot stráňí, optřížňejší,
osum, púlitř, srce]

Řešení přepisu slov z nahrávky

vodník, loňský, zaměstnání, přišel jsi domů, jsi krásná, vědět, věci, květinami, poslední, dětství, slezský, tužka, sběr, divák, divadelní, odpoledne, měkký, pod strání, obtížnější, osm, půllitr, srdce

Označ hlavní přízvuk u těchto slov a slovních spojení.

Učebnice, pro výuku, tvořeny, zohledňující, z českého jazyka, v Katalogu požadavků, maturitní zkouška, autorský kolektiv, z literatury, texty a cvičení, mluvené a psané projevy, po menších krocích, po lekci, na základě poznání, na přijímací zkoušky, prakticky zaměřené, zapisujte se na pravou stranu, dostal se do nezáviděníhodné situace.

Hlavní přízvuk – řešení

'Učebnice, 'pro výuku, 'tvořeny,
'zohledňující, z 'českého 'jazyka,
v 'Katalogu 'požadavků, 'maturitní
'zkouška, 'autorský 'kolektiv, z 'literatury,
'texty a 'cvičení, 'mluvené a 'psané
'projevy, 'po menších 'krocích, 'po lekci,
'na základě 'poznání, 'na přijímací
'zkoušky, 'prakticky 'zaměřené,
'zapisujte se na 'pravou 'stranu, 'dostal
se do 'nezáviděníhodné 'situace.

Vyhledej předklonky a příklonky v textu,
označ hlavní přízvuk.

Nemáš mu to kazit. Neber mu to. Koupil si boty.
Vezme-li si to na výlet a podaří-li se mu to,
máme vyhráno. Pojedeme na hory. Nebál
bych se povědět mu to přímo do očí. Petra a
Kamila se setkaly na náměstí, odešly však do
blízké cukrárny.

Příklonky a předklonky v textu – řešení (jsou označeny tučně)

'Nemáš **mu to** 'kazit. 'Neber **mu to**. 'Koupil **si** 'boty.

'Vezme-**li si to** 'na výlet **a** 'podaří-**li se mu to**, 'máme
'vyhráno. 'Pojedeme 'na hory. 'Nebál **bych se**
'povědět **mu to** 'přímo 'do očí. 'Petra **a** 'Kamila **se**
'setkaly 'na náměstí, 'odešly **však** 'do blízké
'cukrárny.

Ve kterém slově musíme zachovat výslovnost dvou hlásek?

poddůstojník	1	nejjistěji	2
oddenek	1	měkký	1
poddaný	2	tišší	2
snazší	2	dobříšší občané	1
racci	2	leccos	1
oddechnout si	1	oddělení	2
rozzlobit	1	uvědomme si	2
sušší	2	vinný	1
sčesat	2	nevyšší hora	1
oddací	2	cvrččí	2
rozzářit	1	předtisk	2
cenný	1	předtančit	2
bezbranný	1	bezzásadoví	2

Citace

- KVAČKOVÁ, Jaromíra. *Opakujeme češtinu v 9. ročníku 1. díl (1. pololetí): Přehled učiva, pravopisná cvičení, diktáty*. Brno: Nová škola, 2006. ISBN 80-7289-073-5.
- EISLEROVÁ, Jana. *Český jazyk v kostce: pro základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2006. ISBN 80-253-0198-2.
- HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. 3. vyd. Odry: Vade mecum Bohemiae, 2002. ISBN 80-86041-30-1.
- BAUER, Alois. *Čeština na dlani: přehled světové a české literatury: český jazyk*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2005. 416 s. ISBN 80-7346-042-4.
- KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. 219 s. ISBN 80-244-0187-8.
- Obrázky jsou součástí programu Microsoft Office.